

Stärk elevernas rättigheter

– Gör din skolplikt – kräv din rätt!

September 2010



CENTERPARTIET

Nu startar skolan igen efter sommarlovet. För runt 100 000 barn är det upprop i förskoleklassen. Framför dem ligger många år av skolgång med klasskamrater, lärare, klassrum, lektioner och raster. De allra flesta kommer för det mesta att trivas i skolan, med kamraterna i klassen och med lärarna. Jämfört med många andra länder så har Sverige en skola där eleverna trivs och där elever och lärare möter varandra med förtroende och respekt. Den här rapporten innehåller förslag för att utvecklas skolan när och där den inte fungerar. För alldeles för många barn och ungdomar blir skolgången till ett helvete med mobbning, diskriminering, kränkande behandling orättvisor eller uteblivet extra stöd.

2009 fick Barn- och elevombudet och Skolinspektionen in cirka 600 anmälningar om kränkande behandling, där anmälaren ansett att skolan inte gjort tillräckligt för att stoppa kränkningarna. I en rapport från Skolverket uppger över 50 000 elever i årskurs 4 till och med gymnasieskolan att de blivit mobbade.

Kepsar och mobiler kan förvisso vara störande inslag i skolan även om mobilen också kan vara ett utmärkt hjälpmedel i undervisningen. Dessa detaljer i skoldebatten får dock inte tillåtas skymma de större frågorna om arbets- och samtalsklimatet och om varje elevs rätt till en trygg, stimulerande och trivsamt skolmiljö.

Centerpartiet vill att alla elever ska kunna göra sin röst hörd, kunna ifrågasätta och kunna få sin sak prövad. De ska kunna känna sig säkra på att lärare ingriper om de upplever att de utsätts för kränkande behandling, mobbning, diskriminering eller pennialism. Lärares främsta lojalitet ska alltid vara med eleverna.

Centerpartiet har aktivt bidragit till att den nya skollag som riksdagen innan sommaren fattade beslut om stärker elevernas rättigheter och möjligheter att påverka på en lång rad områden. Det ställs också nya krav på skolan, på rektor och på lärarna. Förslagen innebär flera steg framåt för en mer demokratisk skola där elever och föräldrar får ökat inflytande. Ett exempel är att alla skolor och förskolor nu får möjlighet att inrätta lokala styrelser där elever och föräldrar kan ingå och överta vissa av skolnämndens eller rektors befogenheter.

Tvärtemot den bild som ibland ges av Alliansens skolpolitik så stärks elevernas rätt på punkt efter punkt. Det blir till exempel möjligt att överklaga om kommunen inte låter eleven gå i den skola som han eller hon önskar, beslut om skolskjuts, avstängning och inackordering. Det blir möjligt att överklaga en skolas beslut om särskilt stöd för elever som behöver extra uppbackning.

Lärare får nya skyldigheter att slå larm. Regeringen inför nu nya krav på att lärare direkt ska varsko rektor om en elev riskerar att inte nå målen i skolan. Idag händer det alltför ofta att elever och föräldrar först sent i grundskolan förstår allvaret.

I den nya skollagen införs därför en skyldighet för lärare och andra som verkar i skolan att så fort han eller hon får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling så ska detta anmälas till rektor som skyndsamt ska varsko kommunen.

Kampen mot mobbning ska fortsätta och Alliansen kommer att avsätta 40 miljoner kronor för att fortsätta satsningen på forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbning.

Detta är bra men inte tillräckligt. Centerpartiet lägger i denna rapport ytterligare sex förslag för ökat inflytande och ökad rättssäkerhet för eleverna och skärpta krav för lärare och rektorer.

Alla elever ska trivas och få utvecklas maximalt i skolan. Det måste vara målet. Ingen elev ska fara illa i skolan eller lämnas åt sitt öde. Det måste vara kravet som samhället har rätt att ställa på skolan.

Öka rättssäkerheten för elever

1. Betyg ska kunna omprövas
2. Elevers omdöme om lärare ska ha betydelse
3. Inför lex Sarah i skolan
4. Utred en lex Maria i skolan
5. Inför lärarlegitimation som kan dras in
6. Höj skadestånden när elever kränks

Betyg ska kunna omprövas

Betygssättning är myndighetsutövning av stor betydelse för den enskilde eleven. Slutbetygen påverkar elevens framtidsmöjligheter och därför är en möjlighet för eleven att begära att betygen omprövas av stor betydelse för rättssäkerheten. Regeringen tillsatte i november 2009 en utredning med uppgift att ta fram förslag till hur ett system för omprövning av betyg ska kunna utformas. Utredningen ska lämna sitt förslag i november 2010. Centerpartiet anser att en rätt att kunna begära att slutbetyg omprövas ska införas under nästa mandatperiod.

Elevers omdöme om lärare ska ha betydelse

Barn och elever ska ha inflytande över utbildningen. De ska bli hörda och lyssnade på. De ska under skoltiden få möjlighet att diskutera frågor som berör dem. De ska kunna organisera sig i elevråd och kunna vara med i leda skolan i lokala styrelser.

Runtom i Sverige prövas olika modeller för att öka elevernas inflytande. I många kommuner är Centerpartiet pådrivande för att eleverna ska vara med och utvärdera undervisningen i syfte att göra skolan bättre. Rektor har självfallet ansvaret för att leda och samordna det pedagogiska arbetet och då verka för att utbildningen utvecklas men eleverna kan vara en viktig kraft om de får komma till tals och får påverka på riktigt.

Centerpartiet ser inga problem med att elever utvärderar undervisningen och att en sådan utvärdering är ett av flera underlag för lönesättningen av lärare. Att låta elever vara med i processen när nya lärare anställs är positivt.

Inför lex Sarah i skolan

I början av oktober 1997 kom en reporter från Rapport till äldreboendet Polhemsgården i Solna, efter ett anonymt tips om missförhållanden. Den då 23-åriga undersköterskan Sarah Wägnert ställde upp framför kamerorna när ingen annan vågade. Två år senare tillkom en ändring i socialtjänstlagen, lex Sarah, som innebar att anställda blev skyldiga att anmäla om en patient för illa.

Centerpartiet har varit pådrivande för den utredning som regeringen våren 2010 tillsatte om att införa en motsvarighet till lex Sarah för anställda i skolan, förskolan och fritidshemmet. Utredaren ska i lämna sitt förslag i mars 2011.

Det finns missförhållanden i skolan som inte kommer fram i ljuset, det finns elever som far illa och där lärare inte vågar slå larm då de slits mellan lojaliteten med eleven och arbetsgivaren. Med en lex Sarah-bestämmelse i ryggen behöver läraren aldrig tveka. Barn och unga ska inte behöva förlita sig på modiga lärare. Att slå larm ska inte vara en möjlighet, utan en skyldighet. Kravet ska gälla både kommunala och fristående skolor.

Under nästa mandatperiod ska en motsvarighet till lex Sarah införas i skolan.

Utred en lex Maria i skolan

Genom den nya skollagen förstärks kraven på att skolorna ska bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete. Detta är bra men jämförd med sjukvårdens systematiska kvalitetsarbete framstår svensk skola som helt i avsaknad av systematik. Det bedrivs tillsyn från Skolinspektionen men väldigt lite av professionsdriven uppföljning och utvärdering av arbetet. Redskap för att lära av andras misstag saknas. Elever med samma särskilda behov riskerar att få en lika felaktigt anpassad undervisning på skola efter skola.

På sjukvårdens område finns sedan länge ett systematiskt kvalitetsarbete för att utveckla kvaliteten och patientsäkerheten. Lex Maria utgör en del av detta kvalitetsarbete genom att den ställer krav på hur avvikelser från det normala ska hanteras. Avvikelser ska rapporteras och rutiner ska utvecklas för att identifiera, dokumentera och rapportera negativa händelser och tillbud samt för att fastställa och åtgärda orsaker, utvärdera åtgärdernas effekt och sammanställa och återföra erfarenheterna till de som arbetar

inom hälso- och sjukvården. Överförd till skolan är således inte tanken att detta ska bli ett instrument för att jaga syndabockar utan för att skapa rutiner och praxis som gör skolan bättre.

Centerpartiet vill under nästa mandatperiod utreda hur en kvalitetsdrivande motsvarighet till lex Maria inom sjukvården kan införas i svensk skola.

Inför en lärarlegitimation som kan dras in

Det finns många lärare som utför stordåd och underverk i vardagen. Dessa lärare bör få mycket högre lön än idag. Samtidigt finns det lärare som aldrig borde ha blivit lärare och som inte bör få ansvaret för en enda elev till. Därför vill Centerpartiet se över om det är möjligt att införa lämplighetstest vid antagningen till lärarutbildningen.

Det är också av skälet till varför Centerpartiet vill införa en lärarlegitimation. För oss har en lärarlegitimation inget med status att göra. De enda argument som finns för en lärarlegitimation handlar om elevers rättssäkerhet och lärares ansvar för hur de utövar yrket. En legitimation kan fungera som en kvalitetsförsäkring för elever och föräldrar men det största värdet ligger i möjligheten att kunna dra in legitimationen för en lärare som visar sig vara uppenbart olämplig för lärararbetet.

Centerpartiet anser att en lärarlegitimation ska införas under nästa mandatperiod under förutsättning att en legitimation förenas med att lärare får ett tydligare ansvar för hur de utövar yrket och att legitimationen kan dras in.

Höj skadestånden när elever kränks

Barn- och Elevombudet (BEO) är en världsunik och mycket viktig instans för att värna elevers rättigheter. BEO ska tillvarata barns och elevers rättigheter, i enlighet med skollagen, och utreda anmälningar om kränkande behandling. BEO kan företräda enskilda barn och elever i domstol. I den nya skollag som Alliansregeringen arbetat fram så skärps skyldigheten för lärare och annan personal att slå larm om en elev upplever sig vara utsatt för kränkande behandling.

2009 fick Barn- och elevombudet in 603 anmälningar om kränkande behandling. Under första halvåret 2010 har det redan inkommit minst 500 anmälningar om kränkande behandling.

BEO kan rikta kritik mot huvudmännen för skolan men kan också begära skadestånd för elevernas räkning. Skadestånden varierar beroende på graden av kränkning, hur länge kränkningen pågått och därmed hur försumlig huvudmannen för skolan varit. De begärda skadestånden varierar från ca 10 000 kronor till några hundra tusen kronor. Endast i två fall har skadestånd yrkats på över 300 000 kronor.

I knappt 80 fall har BEO yrkat på skadestånd. Göteborgs kommun har mottagit flest skadeståndskrav, 7 stycken. Ett antal kommuner, bland andra Göteborg, Västerås,

Örebro, Varberg, Vimmerby och Höganäs har motsatt sig skadestånden och målen prövas för närvarande rättsligt. Självklart ska huvudmannen för en skola kunna ifrågasätta BEO:s beslut.

Det skulle emellertid vara allvarligt om tingsrätternas utslag skulle få till följd att skadeståndsnivåerna sjunker. I ett läge när skadestånden till elever som utsätts för kränkande behandling borde höjas väsentligt så är risken istället att utvecklingen går åt motsatt håll.

I ett antal fall har den utsatta eleven tvingats byta skola och hela familjen fått flytta. Kränkningarna har i många fall påverkat skolgången och eleven har halkat efter med risk för att behöva gå om ett år eller komplettera utbildningen senare till priset av en betydligt lägre livsinkomst. Sådana konsekvenser för eleven eller dennes familj vägs inte in i beslutet om skadeståndets storlek.

Det ska kosta att kränka och det ska kosta att inte ingripa när elever utsätts för kränkande behandling. Kränkningar från lärare eller annan personal ska alltid ses som särskilt graverande.

Centerpartiet vill att skadestånden till elever som kränks ska höjas väsentligt och vi vill under nästa mandatperiod se över om regelverket kan förstärkas för att uppnå detta.